

**ADALÉKOK GÖMÖR MEGYE LAKÓINAK
VÁSÁROZÁSI SZOKÁSAIHOZ ÉS A GÖMÖRI VÁSÁROK
18. SZÁZAD VÉGI TÖRTÉNETÉHEZ**

TAKÁCS PÉTER-UDVARI ISTVÁN

A 18. századi kereskedelmünk egyik nyitott kérdése, hogy a Magyarországon belüli áruforgalom nagyobbik hányada a lakosság közvetlen fogyasztását szolgálta-e, avagy a külföldre szállítandó termékek „összevásárlása” dominált-e a vásári forgatagokban.* Ennek a töprengésnek a befolyásolásához is adalék Gömör megye lakóinak vásározási szokása a 18. század utolsó harmadában. A korabeli Magyarország ezen térségére – más térségekkel együtt – azért is érdemes fokozottabban odafigyelnünk, mert földrajzi fekvéséből, természeti, táji adottságaiból eredően átmenetet képez a hegyvidéki és alföldi típusú gazdálkodás között, és a társadalmi munkamegosztásnak olyan archaikus formáját kényszerítette ki, mely nem annyira a haszonelvű árutermeléssel, mint inkább a természeti adottságok megszabta lehetőségekkel kapcsolatos. Gömör megye 4275 négyzetkilométernyi, avagy 745 295 kataszteri holdnyi¹ területén II. József uralkodása idején 9 mezővárosban, 226 községben és 15 praediumon, 15 530 házban, 20 480 családban 110 646 lakos élt.² Négyzetkilométerenkénti népsűrűsége tehát 25–26 között volt. A törvényhatóság táji, természeti adottságai nem tették lehetővé, hogy ez a lakosság szántó-vető főfoglalkozásból, és az ehhez kapcsolódó állattartásból megéljen. A 18. század utolsó harmadában ugyanis a megye területének még több mint a felét erdő borította. Talaja hűvös, agyagos talaj, váltakozva a 900 és 1000 méter közötti hegyek a kisebb-nagyobb patakok, folyók völgyével. A vármegye területe közlekedésileg és tájilag is eléggé szervesen építkezett. A hegyekben eredő források vize patakokká, folyókká duzzadva szabdalta hegyek és dombok közé hajló völgyekre a természet törvényei és szeszélyei szerint a térséget. A sok apró csermely, patak, folyó és egyéb vízfolyás mellett a vármegye települési, közlekedési rendjét tulajdonképpen a *Rima*, a *Balog*, a *Murány* és a *Sajó* formálta völgyek határozták meg. Másik jellemzője volt a vármegyének, hogy északról dél felé lejtett. Az 1500-1600 méteres, majd 1100-1200 méter tengerszint feletti hegycsúcsok *Borsod*, *Heves* és *Nógrád* megyék határaihoz „hajolva”, 200-300 méter tengerszint fölötti lankákká szelődültek. A folyóvölgyek azonban ennek ellenére vízválasztókkal különültek el egymástól. Ezért természetes földrajzi, kereskedelmi és közlekedési központja nem alakulhatott ki *Gömör megyének*. Bár a 18. században már végleges közigazgatási központja lett *Rimaszombat*, de kereskedelmi, ipari, kulturális és a hitéletben jelentősen emelkedett *Rozsnyó* szerepe. Vásározási, tehát kereskedelmi központja pedig három egyenrangú település volt: *Rozsnyó*, *Jolsva* és *Rimaszombat*.

1. Dr. Borovszky S., é. n. 25.

2. Danyi D.–Dávid Z., 1960. 52–53.

*Ez a dolgozat része annak a kutatásnak, melyet az MTA–Soros Alapítvány támogatásával végzünk.

A 18. században Gömör vármegye azon térségeihez tartozik az országnak, melyek két egymástól elég határozottan elkülönülő gazdasági körzetet kapcsoltak össze. A hegyvidéki és alföldi gazdálkodás tipikus tájait. Gömör megye összekötő kapocs volt Zólyom, Liptó, Sáros, Szepes vármegyék és Abauj, Borsod, Heves, Nógrád megyék térségei között.

Ez a kapcsolat vagy átmenet nemcsak abban nyilvánult meg, hogy tranzit megye volt e két típusú gazdasági, természeti térség között, hanem Gömör megye esetében magában a vármegyében keveredett a két típusú táj és gazdálkodási kényszer. Észak-Gömör ásványokban, ércekben gazdag erdőségei a vas- és egyéb érc kibányászására, feldolgozására predesztinálta a lakosságot. Az erdőségekben megszámlálhatatlan juhnyáj és sertéskonda legelt, gyapjút, túró, sajtot, zsírt, szalonnát, füstölve tartósított „disznóságokat” kínálva fel cserébe az alföldi búzáért, rozsért. Ugyanakkor Gömör megye észak felől zárt völgyei gyümölcsösöket növeltek, számos helyen erdőszerű bőséggel. A cseresznye, a szilva, a dió igencsak bőven termelt e tájon. Az erdőségek és a völgyekbe szorult rétek növényeinek dús virágzata Magyarország egyik „legméze-lőbb” tájegységévé tette Gömör megyét, aminek következtében a magyarországi mézforgalom és viaszfeldolgozás központja Rozsnyó lett, s ezt a szerepkörét csak a 19. század végén veszítette el.

A megye déli térségei búzát, rozstot termettek. A „lenti falvak” lakóinak főfoglalkozása a mezőgazdaság volt. E kettősség mellett a megye táji, talaj- és természeti adottságaival függ össze, hogy az általunk vizsgált időpont előtt évszázadokkal kialakult egy nagyon eleven, közszükségleti cikkeket előállító, e cikkeket majdnem az egész országot „terítő” háziipar. A háziipar mellett természetesen jelentős volt a vas- és rézfeldolgozás is.

Mindez azt eredményezte, hogy Gömör lakossága körében nagyon előrehaladott volt a munkamegosztás. Ez a társadalmi munkamegosztás azonban nem a haszonelvű árutermelésből fakadt, nem az kényszerítette ki, hanem a természeti adottságokra épülő archaikus megélhetési kényszer. Mindez együtt járt azzal, hogy a gömői emberek rengeteget piacoztak, és háziipari, kézműipari termékeikkel bejárták az ország nagy részét. Az általunk eddig vizsgált vármegyék – Szabolcs, Szatmár, Bereg, Zemplén, Abauj, Esztergom – lakói közül a gömöriek vásározási szokásai a leggazdagabbak, és abban is különböznek a többi vármegye lakóinak vásározási szokásaitól, hogy nemcsak az országos kirakodó vásárookra, elsősorban nem is azokra koncentrálnak, hanem sokkal inkább a hetivásárokra, piacokra, ami önmagában is bizonyítja, hogy megélhetési lehetőségeikkel kapcsolatosak piacozásaik.

Ebben a dolgozatban nem kereshetjük a gömői emberek életmódját, még csak gazdálkodási szokásaikat, mesterségbeli tudásukat, háziipari tevékenységeiket sem elemezhetjük, mint ahogyan szántó-vető szokásaikkal sem bíbelődhetünk. Vásározási szokásaikat, vásározó helyeiket indultunk felkutatni, ezért hát erre kell koncentrálnunk. Ennek a jobb megértése és képzeletbe idézése okán néhány mondat erejéig szólnunk kell a lakosság foglalkozásáról, a speciális tevékenységekről és a háziiparról.

Említettük már, hogy Gömör megye a 18. században egyike a vasban és rézben gazdag megyéknek. Hámorok, kemencék olvasztják az ércet, kovácsok, lakatosok, bádogosok dolgozzák fel a kinyert vasat. Szerszámként, ekevasként, egyéb használati eszközként maguk a mesterek, vagy az általuk felfogadott fuvarosok szekerezik le Miskolcra, a Felső-Tisza-vidéki falvakba a vaseszközöket. Gömör megye „rézművesei” látták el pálinkafőző üstökkel, mocsarakkal Szatmár, Bereg, Zemplén, Szabolcs megye falvainak lakóit. Öntöttek itt harangot, csengőt, készítették kolompot, lószerszámokhoz, szekerekhez fémalkatrészeket. A vas- és rézeszközöknél is híresebbek voltak azonban a gömői cserépeszközök: tálak, szilkék, csuprok, cserépkályhák, bögrék, pipák, tányérok, kancsók és csak a korabeli fazekasok és vásárlóik ismerte edények és

használati eszközök. A megyében egész falvak lakossága foglalkozott agyagégetéssel, fazekasmesterséggel. *Pongyelok, Szuha, Zsaluzsány, Susány, Jolsva, Kokova, Miglész, Mikolcsány, Nasztraj, Osgyán, Perlasz, Süvete, Felsőszkálnok, Gicze, Cserencsény, Deresk, Licze, Melléte* . . . fazekaskészítményei a 18. században országszerte ismertek voltak. Vásárokon, piacokon, falvakat járó vándor szerkeszek kínálatai között mindig megtalálhatók voltak éppúgy, mint a *Gömörben* készült faeszközök: kanalak, villák, sőtartók, szuszékok, dézsák, teknők, deszkák, zsendelyek, lécek, gerendák, ekevázak,

lapátok, szivanók, hordók, szekerek, kerekék, egyebek. Miskolcon át Szabolcsba épp-
úgy elkerültek ezek a háziipari készítmények, faragványok, mint Balassagyarmaton,
Vácon keresztül Pestre, s onnan le a Duna menti falvakba. A faeszközök készítésében
jeleskedő települések az alábbiak voltak: *Baradna, Cserencsény, Závadka, Szelce,*
Dobrapataka, Polonka, Dobsina, Rimaszombat, Tiszolc, Jolsva . . .

A felső-gömöri falvak gyapjúkészítményeiről, juhtúróikról, sajtjaikról is híresek
voltak. Kendert, lent pedig a vármegye szinte minden falvában fölösen termeltek és
dolgoztak fel. A fonalak, vásznak, gyapjúholmik készítésében *Ratkó, Jolsva, Csetnek,*
Klenóc, Gerlice lakói jeleskedtek.

A *klenóci sajt*ról, az *ostyepkaró*ról, a Garam-vidéki *paranyicáró*ról, az *ochtinai túró*ról
pedig nemcsak Mikszáth írt nagy csodálattal, de Krúdy Gyula sem győzte eléggé dicsér-
ni, s a gasztronómiai élvezeteket kedvelőknek pedig e fenséges ízek és zamatok hallatán
ma is összefut a nyál a szájukban.

Sorolhatnánk még a gömöri „különlegességeket”, a rozsnyói viaszkészítményeket,
gyertyákat, a gömöri cseresznyét, diót, egyebeket. Ízelítőnek azonban ennyi is elég,
hogy megérezzük: *Gömör megye* lakóinak volt mit kínálniuk az alföldi búzáért, rozsért,
egyéb élelemért, mert a megemlítettek kivül szekérszám hordták az Alföldre a me-
szet, a faszenet, szárított gombát, aszalt gyümölcsöt, diót, a lépes és pergetett mé-
zet . . .³

A gömöri háziipar jövedelmezőségével tisztában voltak a földbirtokosok is. Húz-
tak is belőle hasznot szépen. Árukkodik erről az a tény is, hogy az úrbérrendezés előtt
3084 telket 7221 jobbágy használt, s mellettük 2177 házas zsellér és 438 házatlan zsellér
szolgált a földesurakat.⁴ Ez azt jelenti, hogy egy úrbéres háztartásra nem egészen 3/8
telek jutott. A gömöri tájakon, ahol négy marhával kellett szántani jobb esetben is, és
az észak felé emelkedő hegyekben inkább megtermett a pohánka, a zab, mint a rozs
és a búza, 3/8 telek aligha tartott el egy családot. Ezért kellett szőni, fonni, fűrni,
faragni, agyagot, meszet, szenet égetni az embereknek. A háziipari termékeket azon-
ban élelmiszerre, egyébre, csak az alföldi tájak termette javakra kellett cserélni. Erre
voltak jók a hetivásárok és az országos kirakodó vásárok. Nem szeszély, nem is véletlen,
még csak nem is a vándorlás és vásárfiales és ösztöne hajtotta *Gömör megye* kétszáznál
valamivel több településének lakóit több-kevesebb rendszerességgel 20 vásározó helyre.

E vásározó helyek közül a többség gömöri mezőváros, de szép számmal találunk
közöttük megyén kívüli sokadalmakat is. És amíg az általunk eddig vizsgált megyék
településeinek a lakói tucatjával vallanak magukénak csak egyetlen vásározó helyet,
addig *Gömör vármegye* települései között csak nagyon kevés olyan települést találunk,
ahol az úrbérrendezéskor megkérdezett paraszti lakosság csak egyetlen vásárt említene
meg. Feltehető, hogy nemcsak az úrbéres lakosság vásározott ilyen „szenvedéllyel és
kedvvel”, hanem ezt tette a *Gömör megyében* élő nemesség is, azzal a különbséggel,
hogy a nemesek olyan településekről is eljárak *Rimaszombat* országos kirakodó vásá-
raira, ahonnan a jobbágyok nem. Mária Terézia uralkodásától ugyanis rendszeressé
váltak, és egyre látogatottabbak lettek az évenként legalább négyszer tartani szokott
megyegyűlések, s ezeket nemcsak törvényt napokkal, a rimaszombati vásárokkal is
összekötötték a megye választott tisztségviselői.

A paraszti vallomások⁵ egyértelműen arról árulkodnak, hogy *Gömör megye* lakói-
nak vásározási szokásait, piacozási lehetőségeit is nagymértékben befolyásolták a ter-

3. Dr. Borovszky S., é. n. 251–305.; Hunfalvy J., 1867.; Ila B., 1976.; Kotics J., 1986.; Pintér I.,
1986.; Ujváry Z., 1987–1988. 241–248.; Viga Gy., 1980. 252–258.; Viga Gy., 1984. 241–248.;
Viga Gy., 1988. 559–572.

4. Rebro, Karel 201.

5. *Paraszti vallomások, Gömör. 1771.*

mészeti körülmények, szekerezési, áruszállítási lehetőségek, az útviszonyok és a mezővárosok megközelíthetősége. Csak ezzel magyarázható, hogy e vármegyében három majdnem egyenrangú vásározó hely rajzolódik ki az úrbéresek vallomásából: *Rozsnyó*, *Jolsva* és *Rimaszombat*. Mindhárom mezőváros irányába 100-nál több településről irányítják az eladni való terheket cipelő szekerek rúdját az úrbéresek. Az egyenlők között is az első azonban *Rozsnyó*.

Rozsnyó a *Sajó* felső folyásánál fekszik, „gyönyörű, hegyektől övezett” völgyben északról ezer méter fölé ugró hegyek védik a hideg, dermesztő szelektől, s keresztül „siklik rajta” a Drázus patak, s a város „belterületi részén húzóódó bástyaszerű terasz alatt” pedig a Sajó kanyarog. Érczúzó malmokat éppúgy hajthatott a patak és a folyó, mint kallókat, gabonát őrölő szerkezeteket s egyéb célú vízikerekeket. *Rozsnyó* maga is bányász és ércfeldolgozó mezőváros volt, majd 1776-ban püspöki városi rangra emelkedett. Körbe rajta azonban az ércbányász falvak sokasága, a vasolvasztók, huták, „tót kemencék” rengetege ontotta a vasat, rezeit, hogy ezek egy részét a rozsnyói mesterek dolgozzák fel használati eszközzé. *Mecenzéfen* át jó út vezetett *Rozsnyóról Kassára* is. Átmenő forgalma sem volt lebecsülhető, de maga a város is gabonabehozatalra szorult, méginkább a föltötte elhelyezkedő falvak, melyeknek lakói leghamarabb – ha nem is a legolcsóbban – éppen a rozsnyói vásárokon juthattak élelemhez. Fontos vásározó helyekről is eljártak a rozsnyói sokadalmakba az emberek. *Fényes Elek* az 1850-es években így jellemezte a város gazdasági életét: „Szántófldlje, rétje a városnak kevés; a hegyek aljait gyönyörű veteményes és gyümölcsös kertek lepik el; a hegyekben pedig gazdag piskolcz-bányák léteznek; ugyanitt cinóber, kéneső, réz, barnakő is ásatik; sőt hajdan nevezetes arany-ezüst bányákkal dicsekedhetett. – Ezekből láthatni, hogy a lakosok nagyobb része kézművességből, s kereskedésből táplálkozik, s ezek szépen is virágoznak. A 6 százat felülhaladó kézművesek közt a tímárok, vászonfehérítők és festők leginkább figyelmet érdemelnek, valamint a kő-edénygyár is becses és kapós iparczikkeket készít. Egész hazánkban egy város sem gyűjt annyi mézet, mint Rosnyó; bejárván ezért nagyobb részét országunknak; s innen a mézzel, viasszal, viaszgyertyával, méhserral való kereskedés valóban fontos. Ezen kívül kereskednek vassal, piskolczczal, borral, szalonnával, vászonnal és gyümölcsöscsel. Szombaton tartani szokott heti-vásárai nagyok, s gabonára és sertésre nézve felette nevezeteseek.”⁶

Ne csodálkozzunk hát, ha *Rozsnyót* csak *Gömör megyéből* 138 település lakói keresték fel rendszeresen áruikkal és vásárlási szándékaikkal. A 138 település lakói közül azonban mindössze 5 község úrbéresei vallják egyetlen vásározó helyüknek *Rozsnyót*. Ezek a következők: *Betlér*, *Déter*, *Jólész*, *Szentkirály* és *Pacsa*. Valamennyien fél-, egy-, legfeljebb két óra járásra érik a „várost”, „ahol minden szombaton vásár van”, s „itt mindenüket jól eladhatják folyó áron hasznosan”, de a *pacsaiak* leginkább fát, mert gróf Andrássy István megengedte a jobbágyoknak, hogy „dólt fából, s a nem tiltott erdőből a gazdák hetente kétszer” vihetnek fát eladni *Rozsnyóra*, de a „házasszellérek havonta egyszer” csak. Mind a jobbágyok, mind a zsellérek egy-egy szekér fa fejében 2 garast fizetnek a földesúr emberének.

Legtöbben olyan falvakból látogatják a rozsnyói sokadalmakat, ahonnan két-három vásárba is rendszeresen járnak, de *első helyen* említik *Rozsnyót*. Ezek a következők: *Abafalva*, *Agtelek*, *Baráca*, *Bánrévi*, *Berzetke*, *Csetnek*, *Csoltó*, *Alsófalva*, *Füge*, *Geczel*, *Gencs*, *Gergelyfalva*, *Gócs*, *Gömörpanyit*, *Hamva*, *Harkács*, *Harmac*, *Alsóhangony*, *Felsőhangony*, *Henckő*, *Horka*, *Hosszúszó*, *Jene*, *Jolsva*, *Imola*, *Alsókalósa*, *Felsőkalósa*, *Kecső*, *Kelemér*, *Keszi*, *Királyi*, *Körös*, *Krasznahorka-Hosszúrét*, *Krasznahorka-Váralja*, *Kuntaplóca*, *Lekenye*, *Lénártfalva*, *Maléj*, *Melléte*, *Méhi*, *Naprágy*,

6. Dr. Borovszky S., é. n. 121–129.; *Bácskai V.–Nagy L.*, 1984. 141., 166., 239., 271.; *Fényes E.*, 1851.

Oldalfalva, Páskaháza, Pelsőcardó, Pelsőc, Poszoba, Ragály, Ráss, Rekenyeújfalu, Restér, Rochfalva, Rudnya, Runya, Alsósajó, Sajógömör, Sajópiüspöki, Sankfalva, Sebespataka, Susa, Szalóc, Nagyszlabos, Sztarnya, Alsószuha, Szuhafő, Tiba, Tornaalja, Triss, Uraj, Alsóvály, Velkénye, Kisveszverés, Nagyveszverés, Zsór, Vígtelek.

A felsorolt települések 1-4 mérföldnyire vannak *Rozsnyótól*, s többnyire „alkalmatos” vagy „jó úton” közelíthetik meg, legfeljebb „tűrhető úton”. Az említett falvakból sokan kereskednek sóval, amit *Tokajból* hoznak, s még többen vállalnak munkát a határukban vagy szomszédságukban lévő vashámorokban, hutákban. Néhány közösség lakói a maguk termelte gyümölcsöt, zöldséget értékesítik *Rozsnyó* piacain, de értékesíthették itt „hasznoson mindenféle jószágokat”, hordtak ide meszet, faszenet, s „venni is . . . hasznosan tudtak” mindenfélét. *Páskaháza* úrbéresei vallomásuk szerint „vassal is kereskedni vagyis fuvarozáskodni” szoktak *Rozsnyón*, *Rozsnyó* vásárainak, hetipiacainak kedveltségét és látogatottságát bizonyítja az is, hogy négy olyan település úrbéresei említik első, tehát legfontosabb vásározási helyükül – *Csetnek, Jolsva, Pelsőc, Sajógömör* –, ahol ugyancsak vannak évi kirakodó vásárok, s közöttük *Jolsván* évenként mindjárt négy nagy országos sokadalom. Csetneken pedig hetipiacok is voltak. Panaszkodtak is a *csetnekiek*, miszerint „régől fogva jó piacuk volt szombaton, de amióta *Rozsnyón* szintén szombati napon virágzott fel a hetivásár, a csetneki piac nem sok hasznot hoz”. Annrya nem, hogy maguk is *Rozsnyón* piacoztak szombatonként.

Valamivel kevesebben, de még mindig sok közösség emlegette a *rozsnói sokadalmakat* második helyen. Íme: *Alsóbátka, Felsőbátka, Bellény, Berdarka, Chisnyó, Csíz, Dobsina, Feketelehota, Feketepataka, Gacsalk, Gesztete, Gicze, Hankova, Jeszte, Jós-vatapolca, Iványi, Kanó, Koprás, Kövecses, Kövy, Lévárt, Licze, Lökösháza, Mikolcsány, Mnisány, Murányalja, Muránylehota, Nasztraj, Oláhpataka, Perlác, Pétermány, Putnok, Radnot, Rakottyás, Rimaszécs, Rozlosnya, Kiszróce, Süvete, Szentsimony, Kisszlabos, Szutor, Tamási, Uhorna, Újfalu, Umnalehota, Vizesrét, Zádorfalva, Zádorháza, Zdichava, Zubogy.*

A *Rozsnyó* vásárait második helyen emlegető települések közül *Dobsinán, Putnokon* és *Rimaszécsen* szintén „esnek országos vásárok”, bár saját vásárait se nem első, se nem második, olykor még harmadik helyen sem emlegetik, ami nem azt jelenti, hogy saját sokadalmaik jelentéktelenek lennének, hanem azt, hogy az országos vásárai nem elégséges alkalmak megélhetésük biztosításához. Feltűnően sok a fuvarozással, sószállítással, vashámorok körüli munkával pénzt kereső falvak száma a *Rozsnyót* második helyen felkeresők között. Sok közöttük a fazekat égető falu is, de olyan lakosok is bőven akadnak az emlegetett településeken, akik meszet, szenet égetnek, és azzal kereskednek. Készítenek azonban az itt felsorolt települések lakói deszkát, lécet, zsindelet, s ezek forgalmazásából is „hasznot húznak”. Külön is érdemes ismételtlen megemlíteni *Kisszlabos* község úrbéreseit, akik a földesuruknak és a csetneki uradalomnak az áruival kereskednek, s a haszon 9/20-a, illetve 11/20-a az övék. Forgatagos világ volt ez, tele munkával, szekerézéssel, adás-vevéssel, és bizonyára telítve volt komoly elszánásokkal, nagy tervekkel és apró huncutságokkal. Vásárfiákkal mindenképpen gazdag kellett legyen, ha ennyien és ennyifelé vásároztak a korabeli úrbéresek közül. *Rozsnyóra* ugyanis nemcsak első és második helyen, de viszonylag sok községből jártak harmadik helyen is vásározni. És nem is olyan távolról. Míg első helyen többnyire 1-2 mérföldről, legfeljebb háromról; második helyen két-négy mérföldről, legfeljebb 5 mérföldnyi körzetből keresték fel *Rozsnyót*, akik harmadik helyen említik hetipiacait és országos sokadalmait, azok is kettő-öt mérföldes körzetből, de rosszabb utakon. E községek lakói már gyakrabban panaszkodnak a hegyes, sziklás utakra, a távolságra, de mennek-mennek mégis minduntalan a rozsnói vásárookra, igaz csak harmadik helyen emlegetve azokat. Ilyen települések voltak: *Deresk, Czakó, Dobocza, Feled, János, Mártonfalva, Pálfalva, Redova, Felsősajó* és *Zsip*.

Gömör megye településeinek több mint a fele „elküldte” lakóit *Rozsnyóra* vásározni, fuvarozni, munkát keresni, háziipari termékeit eladni, búzát, rozsot télre beszerezni. És biztos, hogy jöttek *Rozsnyóra* vásározni a vármegye határán túlról is. *Borsodból*, *Abaúj vármegyékből*, *Hevesből*, *Nógrádból*, *Turóc vármegyéből*. Az ezen törvényhatóságokból *Rozsnyóra* vezető vásározó utak azonban még feltáráásra várnak.

Gömör megye vásárai közül szám szerinti rangsorban a *jolsvai sokadalmakat* kell *második helyre* tennünk. Míg *Rozsnyóra* 138 gömöri településről szekereztek el rendszeresen az emberek, *Jolsva* vásárait 115 községből és mezővárosból látogatták az úrbéresek, bizonyára velük együtt a nemesek is.

Jolsva szabadalmas mezőváros volt az 1770-es években, többnyire szlovák lakossággal. Évenként 4 országos vásárt tartottak a lakosok, de a vásári jövedelem egyharmada a templomot illette. Maguk a lakók saját országos vásáraiknál fontosabbnak tartották a *rozsnyói hetipiacokat*. Ez azonban azzal függ össze, hogy *Jolsva* éppúgy gabonabehozatalra szorult, mint *Rozsnyó*, s a *Jolsvát* környező hegyekben települt falvak zöme ércbányász, fafeldolgozó, szén- és mészegető, agyagedényt készítő volt, s e környék juhos gazdáit, illetve családtagjaik művelték leginkább a gyapjúfeldolgozással kapcsolatos háziipart is. *Bácskai Vera* és *Nagy Lajos Jolsvát Rozsnyó* vonzáskörzetéhez sorolták, s „gabona és állatvásárra alközpontnak” tekintik.⁷ 1828-ra vonatkozó megállapításuk az 1770-es években is helytálló. Mértékkel dicséri csak *Fényes Elek* is az 1850-es években. A mezőváros határa hegyes, erdeit a 19. század első felének „nagy irtásai” letarolták, s fák helyett csak bokrok tenyésztek a hegyoldalakon. A „szántóföldjei közepszerűek s nem elegendők”. A *Jolsva patak* partján fekvő rétjeit gyakran elönti a víz. Gyümölcsös kertjei azonban „nagyon szépek, s a legválogatottabb fajokkal dicselkedhetnek, különösen cseresznyéjük egész erdővel van s híres jóságú. Egyébiránt – írta *Fényes* – kézművességéből és kereskedésből több ember él itt, mint földművelésből. Nevezetesen kézművesek csak 600-on felül vannak, s ezek közt számos tímár (ezek híres bőrt készítenek), fazekas, harangműves, posztó- és guba-csináló találtatik”.⁸

Az elmondottak okozhatták, hogy 115 település úrbéres lakossága előszeretettel emlegette a *jolsvai vásárokat*. Igaz, viszonylag kevesen olyanok, akik első helyen látogatták volna. Többségükben második, harmadik helyen tesznek róla említést a községek lakói. *Olyan település nincs is Gömör megyében, amelyiknek a lakói kizárólag Jolsván vásároznának.*

Első helyen is mindössze harminc úrbéres közösség tartotta érdemesnek megemlíteni. Ezek a következők: *Deresk*, *Félfalu*, *Visnyó*, *Szkáros*, *Ratkó*, *Turcsok*, *Szirk*, *Pohorella*, *Vizesrét*, *Umnalehota*, *Rozlosnya*, *Perlác*, *Muránylehota*, *Murányalja*, *Mni-sány*, *Mikolcsány*, *Lévárt*, *Gicze*, *Jósvatapolca*, *Putnok*, *Dobsina*, *Zdichava*, *Süvete*, *Kisróce*, *Nasztraj*, *Lökösháza*, *Licze*, *Kövy*, *Kopras* és *Chisnyó*.

A vallomások szerint ezektől a településektől 1-2-3 mérföldnyire feküdt *Jolsva*, s főleg faáruval, léccel, zsindegyel, faragott edényekkel, deszkával, de cserépedényekkel is kereskedtek vásárain az említett falvak úrbéresei. *Három mezővárosból is első helyen* keresték meg a vásározók *Jolsva* sokadalmait: *Dobsina*, *Putnok* és *Ratkó*, maguk is vásártartó helyek, de országos vásáraik mellett rendszeresen keltek útra lakóik, hogy a *jolsvai hetivásárokon* pénzre vagy terményre, egyéb élelemre cseréljék háziipari vagy kézműipari termékeiket.

Igazán azonban *második helyen* látogatták a gömöriek *Jolsva* hetipiacait, országos kirakodó vásárait. Íme a gazdag falunévsor: *Baracza*, *Baradna*, *Borosznak*, *Czakó*, *Csetnek*, *Dobocza*, *Alsófalva*, *Füge*, *Gencs*, *Gergelyfalva*, *Gömörpanyit*, *Hamva*, *Har-*

7. Dr. Borovszky S., é. n. 139–149.; *Bácskai V.–Nagy L.*, 1984. 287., 299.; *Fényes E.*, 1851.

8. *Fényes E.*, 1851.

kány, Horka, Hrusova, Jánosy, Alsókalósa, Felsőkalósa, Királyi, Kuntaplóca, Leke-nye, Lénártfalva, Lipócz, Mártonfalva, Melléte, Méhi, Nandrás, Oldalfalva, Páskaháza, Pelsőcardó, Pelsőc, Polom, Poprocs, Rákos, Ratkószuha, Ráss, Rekenyeújfalu, Redova, Rónapatak, Rudnya, Runya, Felsősjó, Sajógömör, Sankfalva, Sebespataka, Sztarnya, Sztris, Tiba, Tornaalja, Alsóvály, Zsip és Zsór.

A fent említett falvak és mezővárosok egyforma szeretettel foglalkoznak fafeldolgozással, szén- és mészégetéssel, agyagedények készítésével, juhászattal, szövő-fonó háziiparral, szekerezéssel, és megélhetési szükségből több-kevesebb rendszerességgel, kényszerből kereskedelemmel is. Első helyen közülük a legtöbben *Rozsnyót* látogatják, de rendszeresen felkeresik a jolsvai hetipiacokat is. *Csetnek* mezőváros lakói különösen azóta kedvelték meg a *jolsvai* hetipiacokat, mióta a saját szombati vásáraikat a rozsnyói hetipiac szombatra tétele tönkretette. Mások azért, mert 1-2 mérföldön belül érik, s „alkalmas vagy jó utakon járhatják”. *Pelsőc* lakói sem elégedtek meg a saját mezővárosukban „minden sátoros ünnepek előtt való csütörtökön” tartani szokott vásárokkal. A szenet, meszet, a Tokajból hozott sót rendszeresen árulták, s a határukban lévő két vashámor termékeit gyakorta fuvarozták, gyümölcsüket, zöldségeiket pedig leginkább *Jolsvára* hordták eladni. „Két sátoros ünnepek előtt harmad nappal esnek” évenként a két vásárok *Sajógömörben* is, s a vásári jövedelem harmada a várost illette, de az oppidum lakói rendszeresen vásároltak *Rozsnyón*, *Jolsván* és egyéb helyütt is.

Amíg a második helyen *Jolsvát* emlegetők 2-3, legfeljebb négy mérföldnyire kellett koptassák a lovak patkóját, a szekerek kerekeit, három-négy mérföldről, esetleg ötről is ellátogattak *Jolsvára* azok, akik *harmadik helyen emlegették* e gömőri mezőváros piacait, eladó és vevő helyükül. Néhány településről, e kategóriában, már rossz utakon vándorogtak a felkeresni szükséges piacra, vásárra, de a fazekakat, cserépedényeket, faragott fatárgyakat vinni kellett, mert otthon éhes szájak várták az értük szerezhető búzát, rozsot, lisztet, egyebet, vagy éppen a nikotinéhségtől gyötrődők a nyírségi dohányt. Mentek hát egyik sokadalomról a másikra a lakosok, *harmadiknak* fordítván szekerek rúdját *Jolsva* felé az alábbi településekről: *Alsóbátka, Felsőbátka, Berdarka, Berzetke, Csíz, Dobrapatak, Dulháza, Feketelehota, Feketepataka, Geczél, Iványi, Követes, Meleghegy, Pápócs, Pétermány, Radnot, Rakottyás, Pestér, Rimaszécs, Rochfalva, Kisszlabos, Nagyszlabos, Tamási, Triss, Újfalu és Zádorháza.*

Az említett települések lakói közül a *pápócsiak* konkrétan meg is mondják, hogy mivel keresik fel a vásárokat. Ahogyan vallották, „fazékkal, faedényekkel és bocskor készítésével kereskednek”. Egyébként a *Jolsvát* harmadik helyen felkereső települések közül *Rimaszécs* mezőváros, ahol évenként háromszor tartanak kirakodóvásárt, s különösen hasznosak ezek a sokadalmak a szarvasmarhák adásvételére, ugyancsak „elküldte” lakóit *Jolsvára*.

Néhány településről *negyedik helyen is látogatták a jolsvai sokadalmakat*. Ezek ha közel is feküdtek *Jolsvához*, útjuk nehezebb volt a kanyargó hegyi ösvények, sziklák miatt, de faragványaikkal, cserépedényeikkel rendszeresen útra kellett kelni s egy-egy hetipiacon, országos vásáron kirakodni, s ha nem volt kelendő az áru, továbbszekerezni borsodi, hevesi, szabolcsi, zempléni falvakba és mezővárosokba. *Jolsvát a negyedik helyen vásárolási alkalmakként emlegető* települések a következők voltak: *Babaluska, Bugyikfalva, Derencsény, Esztrény, Gesztes, Ispánmező, Kielte, Lukovistye, Szilistye.*

Ez utóbbiak, a *szilistyeiek* „kisebb fa és agyag eszközökkel, edényekkel” kereskedtek, a *lukovistyeiek* „asztalos és bognár mesterségük” termékeivel, míg az *ispánmezeiek* kovácmesterségük termékeivel, leginkább „zsindely-szeggel”.

Az eddigiekből is látszik, hogy *Gömör megyében* ki-ki tette a maga dolgát, s élt ügyessége, apától tanult mestersége, háziipari tevékenysége nyomán. Még színesebb, még gazdagabb ez a kép, ha hozzávárazsoljuk *Gömör* harmadik nagy vásároló helyét, *Rimaszombatot*. E hajdan pallosjoggal rendelkező város a XIV. századtól rendelkezett

vásártartási privilégiummal, s ezt az idők folyamán megtartotta. A 18. század utolsó harmadában 110 település lakói vallják eladó- és vevőhelyüknek, vásározási alkalmuknak. A települések számát tekintve csak harmadik a vásározó helyek rangsorában, de a vallomásokból kihámozható, hogy *Rozsnyó* után következik a rangsorban. Ha az úrbéresek, jobbágyok, zsellérek nem is kedvelték annyira, mint az előző két város sokadalmait, *Rimaszombatnak* velük szemben volt egy előnye. Mária Terézia uralkodása idején végleg ide költözött a megyei hivatal, *Rimaszombat* lett a vármegye központja, ahová évenként legalább négyszer betódultak a nemesek „valamennyien” a közgyűlésre, s ide jártak a törvényt napokon pereskedni is. Közigazgatás, igazságszolgáltatás gyakorta kapcsolódott össze a vásározási napokkal. Ilyenkor tehát *Rimaszombaton* vásározott a vármegye „színe-java”, a törvényhatóság teljes nemessége. Maguk az úrbéres vallomások is azt sugallják, hogy nem annyira harmadik, inkább *Rozsnyóval* együtt az egyenlők között az első, de legalábbis a második hely illetve meg *Rimaszombat* vásárait *Gömör megyében* a 18. század utolsó harmadában.

Rimaszombat vásárainak jelentőségét *Bácskai Vera* és *Nagy Lajos* is hangsúlyozza, kiemelve a város életében két speciális mesterséget, a bőripart, a ruházati és textilipart. Ők egyenrangúnak minősítik kapcsolatát *Váccal*, *Losonccal* és *Balassagyarmattal*, de nem tesznek említést arról, hogy *Balassagyarmaton* és *Vácon* keresztül *Pesttel* is kapcsolatot épített ki e gömői város.⁹

Fényes Elek nagyon elismerőleg szól a városról és annak vásáraitól. „Határa nagyobb részint róna – írta –, s mindennemű gabonát, különösen szép tiszta búzát terem; gyümölcsös és szőlőkertjei vannak; rétje kevés; legelője még kevesebb; erdeje nincs. Lakosai nagyon szorgalmatosak, s mind a kereskedés, mind a mesterségek folytatása által magukat jelesen megkülönböztetik . . . Vannak itt jó nyereggyártók, guba és pokróccsinálók, ötvösök, gombkötők, csutorások, híres búza kenyeret sütő asszonyok stb. Kereskednek gabonával, szalonnával, borral, dohánnyal, viasszal, mézzel, szarvasmarhával, lóval. Szombaton tartott hetivásárja gabonára nézve nagy fontosságú; országos vásárjai pedig jó lovak tekintetéből nevezeteseek.”¹⁰

Ne csodálkozzunk hát, ha *Rimaszombat* vásárai a 18. század utolsó harmadában is kedveltek voltak. Néhány település számára kizárólagosak. Hét falu – *Darnya*, *Kisfalud*, *Kerekgede*, *Serke*, *Simonyi*, *Tajti* és *Zabar* – lakói csak *Rimaszombat* sokadalmait keresték fel. Igaz, közöttük voltak olyanok is, akik máshol nem vásározhattak az utak járhatatlansága miatt. *Zabar* lakói káraik között említették, hogy „emporiumuk *Rimaszombat* városa, mely noha csak három mérföldnyire van, de igen alkalmatlan útja van a nagy sár és sok meredek hegyek miatt”.

A *Rimaszombaton* vásárolók közül azok száma az igazán jelentős, akik első helyen keresték meg e város sokadalmait, miközben több vásárra is rendszeresen eljártak. Ezek a következő települések lakói voltak: *Almágy*, *Babaluska*, *Balogfalva*, *Alsóbátka*, *Felsőbátka*, *Bellény*, *Bugyikfalva*, *Czakó*, *Csíz*, *Derencsény*, *Dobfenek*, *Dobocza*, *Dulháza*, *Dusa*, *Esztrény*, *Feled*, *Gesztés*, *Gesztete*, *Gömöri*, *Guszona*, *Jánosi*, *Jeszte*, *Iszánmező*, *Iványi*, *Kiette*, *Lukovistye*, *Majom*, *Mártonfalva*, *Meleghegy*, *Pálfalva*, *Pápócs*, *Radnot*, *Rakottyás*, *Rimaszécs*, *Szentsimony*, *Szilistye*, *Nagyszuha*, *Szutor*, *Tamási*, *Újfalva*, *Várgede*, *Zádorháza* és *Zsip*.

A felsorolt települések lakói közül sokan nem is a *rimaszombati* országos vásárokat keresik fel, sokkal inkább a hetipiacokat, mint azt a *zádorháziak*, *várgedeiek*, *doboczaik*, *bellényiek* és mások külön is hangsúlyozták. Számos település lakói, a fentiek közül, munkaalkalmat is *Rimaszombaton* találnak. Különösen a szekerezés keresett

9. Dr. Borovszky S., é. n. 108–120.; *Bácskai V.–Nagy L.*, 1984. 81., 142., 287–288., 294.

10. *Fényes E.*, 1851.

foglalatoság *Rimaszombaton*. *Zsip, Majom, Meleghegy, Pálfalva, Radnot* és *Szutor* lakói „a Rimaszombatban lakó pénzes embereknek fuvaroznak” –, ahogyan vallották. A rimaszombati vásárokat első helyen megkereső vásárolók közül a *rimaszécsiek* maguk is vásártartó mezővárosban laknak, s ahogyan vallották, saját vásáraikon, „akinek modja van benne marhábul pénzt vehet”. *Rimaszombatra* azonban hetivásárokra járnak, és sokan közülük „szekereskedni, fuvaroskodni” is.

A *rimaszombati vásárokat második helyen* emlegetők száma sem kevés. A távolság sem nagy. Általában 2-3-4 mérföld. A gömöriek emlegetett vásárai többnyire 4-5 mérföldnyi körzetben találhatóak, de nagyon kedvelik az 1-2 órányi távolságra lévő sokadalmakat. A *Rimaszombatra második helyen* ellátogatók is 2-3 mérföldnyi távolságról tesznek említést. Ezek a falvak az alábbiak: *Abafalva, Ajnácskő, Bánrévi, Bisztra, Csoma, Egyházasbást, Fillér, Füge, Gerlicze, Harmac, Alsóhangony, Felsőhangony, Jene, Keszi, Naprágy, Péterfalva, Poloszka, Poszoba, Ratkó, Ratkólehota, Répás, Sőreg, Susa, Szásza* és *Újvásár*.

A *Rimaszombatot* második helyen emlegetők különösebb jellemzőkkel nem toldják meg vallomásaikat, mint ahogyan a *harmadik helyen ide járók sem*. Legfeljebb a távolság növekszik egy-két mérfölddel, s már nem fordul elő olyan megfogalmazás, hogy azért járnak e sokadalmakba, mert „közel van”. Természetesen panasz sincs szájukon. Közlik, mint tény, hogy ők *harmadik helyen Rimaszombatot* keresik fel adásvétel céljából. Ezek pedig a következő települések lakói: *Baracza, Borosznak, Alsófalva, Felsőfalva, Gergelyfalva, Gömörpanyit, Hamva, Harkács, Horka, Felsőkalósa, Királyi, Lekenye, Lénártfalva, Lökösháza, Melléte, Méhi, Oldalfalva, Ráss, Runya, Sankfalva, Szkáros, Tornaalja, Alsóvály, Visnyó* és *Zsór*.

Viszonylag magas azon községek száma, amelyeknek a lakói *negyedik helyen emlegetik vásároló helyeik között Rimaszombatot*. Ezek a falvak többnyire három-négy mérföldre vannak a várostól, s lakóik „fuvaroskodnak” és több-kevesebb rendszerességgel „apró faáruval” kereskednek. Név szerint a következők: *Baradna, Dobrapatak, Hrusova, Követses, Lipócz, Polom, Poprocs, Putnok* – ez utóbbi maga is vásártartó mezőváros – *Ratkószuha, Rónapatak, Sztris*.

Rimaszombat köré négyes gyűrűt vont tehát a vásárolók hada, s e négyes gyűrűn kívül keringett még egy „árva falucska”, amelyeknek lakói *ötödik helyen* említették a *rimaszombati sokadalmakat*. Ez pedig *Alsókalósa* volt.

Íme a három nagy gömői vásároló központ, ahova keresztbe-kasba a vásártartó mezővárosok lakói is rendszeresen eljártak piacozni, vásárolni, adni-venni. E három nagy vásári, kereskedelmi centrumnak megvolt azonban a maga holdudvara, vagy ha úgy tetszik mezővárosi vásári bolygórendszere. E bolygók közül a legnagyobb, látogatottságra legalábbis a legnépszerűbb *Ratkó* volt. Ez a Turóc patak mentén fekvő mezőváros királyi privilégiumként „bírt” vásárokat. A lakosok ugyan 1770 táján már nem nagyon büszkélkedtek vele, s maguk rendszeresen jártak *Jolsvára* és *Rimaszombatba*, de 43 településről több-kevesebb rendszerességgel felkeresték a lakosok *Ratkó* sokadalmait is. *Zdichava* lakóinak *egyetlen vásároló helye* volt a hozzájuk „közel lévő” oppidum.

Ez a fában szegény mezőváros több liszt- és kallómalmot működtetett a *Turóc vizén*, s az 1800-as évek közepén már 104 tímárt és cserzővargát, mintegy másfél száz durvapasztó- és gubacsinálót írtak össze a „falai” között. Egyéb mesterséget űző kézművesek is sokan éltek *Ratkón*. Szűk határa, kevés szántója és rétje lévén, terménybehozatalra szorult a lakosság, s a *ratkói piacon Felső-Gömör* falvainak a többségéből is eljártak élelmet vásárolni a lakosok.¹¹ Első helyen emlegették a *ratkói vásárokat az alábbi falvakban: Baradna, Bisztra, Borosznak, Dobrapatak, Fillér, Gerlicze, Hrusova,*

11. Dr. Borovszky S., é. n. 85–86.; Bácskai V.–Nagy L., 1984. 49.; Fényes E., 1851.

Lipócz, Nandrás, Polom, Poloszka, Poprocs, Rákos, Ratkólehota, Ratkószuha, Répás, Rónapatak, Szásza, Sztris és Újvásár lakói. Közülük sokan nemcsak adni-venni, dolgozni is bejártak a mezővárosba, pénzkeresés céljából. Keresett volt *Ratkón* a jó fuvaros, áruszállító, de a favágó és fafeldolgozáshoz értő ember is.

Második helyen az alábbi településekről keresték fel *Ratkó* vásárait: *Deresk, Félfa-lu, Szkáros, Szirk, Turcsok, Visnyó*. A lakosok legfeljebb annyit fűztek mondanivalójukhoz, hogy *Ratkó* „közel van hozzájuk”.

Harmadik helyen az alábbi falvakban emlegették a *ratkói* vásárokat: *Babaluska, Bugyikfalva, Derencsény, Esztrény, Gesztes, Ispánmező, Alsókalósa, Kielte, Perlác, Lukovistye, Süvete, Szilistye*.

Néhány községből *negyedik helyen* keresték az itteni vásározási „hasznot” vagy alkalmat: *Meleghegy, Pápócs, Ráss, Kisszlabos*.

Ratkó után *Rimaszécs* vásárai következtek népszerűségben és látogatottságban. Magán a mezővároson kívül 33 *gömöri település* vallotta fontos vásározási helyül ezt a mezővárost. Ez a *Rima* menti mezőváros „sík határral” rendelkezett, s mind szántói, mind rétjei igen termékenyek voltak. *Fényes Elek* szerint „szarvasmarha, kivált pedig lóvására nevezetes; lúdtollal, s pehellyel is kereskedik”.¹² Maguk a lakosok is említést tettek saját vásáraikról az 1770-es évek elején, mondván: „Helyben pedig nállok országos vásárok háromszor esztendőök által esnek, s akinek módja van benne, *marhabul* pénzt vehet.” Vallomásaik szerint azonban ők maguk a *rimaszombati sokadalmat* kedvelték, ahol nemcsak vásároztak, hanem pénzt is kereshettek, főleg szekerezzel. Szőlőmunkára lejártak *Miskolcra* és *Sajószentpéterre*, de kereskedtek „néha-néha . . . *Tokajból* . . . nyereségre hozott” sóval is.

A paraszti vallomások alaposabb szemrevételezése után érdekes jelenségre figyelhetünk fel. Első helyen sehol nem említették a *rimaszécsi* vásározási lehetőséget, viszont 1-2 kivételtől eltekintve, *ahonnan első helyen Rimaszombatra jártak, azok második helyen Rimaszécs*et említették. Íme sorban a következők: *Babaluska, Bugyikfalva, Derencsény, Dusa, Esztrény, Gesztes, Ispánmező, Kiette, Lukovistye, Majom, Meleghegy, Pálfalva, Pápócs, Szilistye, s* egyetlen település, amelyik *második helyen Rimaszécs*et nevezte meg vásárnak, de első helyen nem *Rimaszombatot*, hanem *Ratkót*: ez *Dobrapatak*. Aztán egy éles fordulat. Következik egy sor község, melynek lakói *első helyen Ratkót* nevezték meg, s harmadik helyen sorra *Rimaszécs*et. Ezek a következők: *Sztris, Rónapatak, Ratkószuha, Poprocs, Polom, Lipócz, Hrusova, Baradna*.

Harmadik helyen említették még *Rimaszécs* sokadalmaikat az alábbi településeken: *Gömöri, Guszova, Szutor, Várgede, Bellény, Balogfalva*. Első vásározási helyük ezeknek *Rimaszombat*.

Négy település lakói említették *negyedikként Rimaszécs*et – *Dobócza, Iványi, Zádorháza, Mártonfalva*. – Elsőként ezek is *Rimaszombatot* emlegették.

Csökkenő népszerűséggel, kisebb vonzási körzettel, de mégsem volt elhanyagolható a 18. század utolsó harmadában *Gömör megye* vásárai között a *dobsinai sokadalom*. 28 településről látogatták ennek a szabadalmazott bányavárosnak a vásárait. *Dob-sina* magas hegyek kerítette mély völgyben feküdt. Hegyes és igen sovány határa szűken termett. Élelembehozatalra szorult a város, és ezért cserében kínált ásványokat, fémeszközöket. *Fényes Elek* így jellemezte életét, kereskedelmét: „Határa hegyes, és igen sovány; a hegyek oldalain, miután az erdők kiirtattak, jó legelővel; de fő élelmét bányáiban keresi, melyekben sok vas, piskolc, réz, cinóber, kéneső, asbest, gránát krisolittal végyesen, terpentin, wismuth, márvány . . . ásatik. A hámorokban sok és jó

12. Dr. Borovszky S., é. n. 89.; *Fényes E.*, 1851.

vas (öntött vas is) készül, valamint a papirosmalom, a méhtenyésztés, s lentermesztés szinte figyelemre méltók.”¹³

Dobsinára a Felső-Sajó völgy és környékének falvaiból jártak vásárolni. Szinte csak olyan településről, ahol ércet, követ bányásztak, vasat olvasztottak, szenet, meszet égettek az emberek, vagy ha ezt saját határukban nem tehették, ilyen munkát a szomszédos községek határában vagy éppen Dobsinán vállaltak. Első helyen az alábbi településekről keresték fel a dobsinai vásárokat: Berdarka, Feketelehota, Feketepataka, Hankova, Oláhpataka, Pétermány, Redova, Felsőhajó és Kisszlabos. Második helyen az alábbi települések lakói batyuztak vagy szekereztek Dobsinára: Berzetke, Geczél, Gócs, Henkő, Restér, Rochfalva, Alsóhajó, Nagyszlabos, Kisveszverés, Nagyveszverés. Harmadik helyen látogatták a dobsinai vásárokat az alábbi települések lakói: Csetnek – maga is piacozó hely –, Gacsalk, Gencs, Páskaháza, Rekenyeújfalu, Rozlosnya, Rudnya, Sebespataka. Egy községben – Kuntaplócán – negyediként említik a dobsinai vásározó helyet, miközben eldicsekedtek vele, hogy határukban 3 vashámor van, szenet, meszet égetnek, fuvaroznak, egyéb munkát vállalnak a huták mellett.

Volt még két település Gömör megyében, amelyek rendszeresen tartottak vásárokat. Csetnek és Kövi. Fényes Elek Csetneket „szabadalmas tót mezővárosnak” nevezi, ahol „mintegy kétszáz kézműves és kereskedő” élt az ő korában, s „legfőbb gazdasága, híres vasat adó bányáiban” leledzett. Lakosai kereskedtek „vassal, borral, gabonával, sajttal”, s rendszeresen fuvaroztak is.¹⁴ Vásárai a gömöriek körében nem voltak igazán kedveltek a 18. század utolsó harmadában. Maguk a lakosok is panaszkodtak saját piacukra, mondván: „Régtől fogva jó piacunk volt szombaton, de amióta Rozsnyón szintén szombati napon virágzott fel a hetivásár, a csetneki piac nem sok hasznot hoz.” Nem is nagyon jártak vásáraitra, piacaira Gömör megyéből. Mindössze Kuntaplóca és Páskaháza vallotta vásározó helyül Csetneket. Ők is harmadik, illetve negyedik helyen.

Kövi sem volt népszerűbb. Fényes Elek falunak nevezi, s dicséri határát, állítván azt is, hogy a „lakosok csaknem minden háznál pálinkát égetnek”.¹⁵ Vásárolni Alsókalósa és Ráss lakói jártak ide, de ők is csak negyedik, illetve ötödik helyen keresték fel.

Íme hát Gömör megye belső vásárai. Illetve mégsem, mert vásározó helynek vallja magát Putnok, Sajógömör, Brezó és Pelsőc is. Ez utóbbi helyen a lakosok szerint „minden sátoros ünnepek előtt való csütörtökön vásárok esnek, melyekkel ad privilegio élnék”. Megerősíti a lakosok vallomását Fényes Elek is, mintegy nyolcvan évvel később írván: „a lakosok szép szabadságokkal (a többi között vérhatalmi s vásári joggal) élnék, s különféle mesterségeket folytatnak”. Ennek ellenére, nincs gömöri úrbéres közösség, amelyik említést tett volna e vásárokról. Maguk a lakosok sem büszkélkednek vele. Inkább két vashámorukkal, szén- és mészégető foglalatosságaikkal hozakodnak elő, s a rozsnyói, jolsvai, szomolnoki vásárokat dicsérik, mondván: „mindennemű zöldségért Rosnyón jó pénzt vehetnek”.¹⁶ Hasonló a helyzete Putnoknak, Sajógömörnek és Rimabrezónak is.

Most már csakugyan lezárhatjuk a gömöri belső vásárok sorát. A három nagy piaci központot, s azok holdudvarait, vásározási alkalmakat kínáló „bolygóit”. Húzzák-vonzák a lakosokat ezek a helyek, ki gyalog, ki szekérrel közelítette meg őket a haszon vagy a megélhetés reményében. Árut pénzre, pénzt árura, árut árura cseréltek e sokadalmakban, s vigadoztak vagy szomorkodtak, örültek vagy bosszankodtak, panaszkodtak a vásárt járók, függően a szerencséjüktől. Ha várt reményük kudarcba fulladt,

13. Dr. Borovszky S., é. n. 130–138.; Bácskai V.–Nagy L., 1984. 287.; Fényes E., 1851.

14. Fényes E., 1851.

15. Fényes E., 1851.

16. A kisebb mezővárosokra Fényes E., 1851.

fogták a sátorfájukat, felszedték, ekhós szekerekre, gyékényponyvás kocsikra rakták áruikat, és jobb vásár reményében, avagy a megélhetés kényszerétől hajtva, indultak túl a megye határain próbálni szerencsét.

Voltak olyanok, akik északra, fel *Szepes megyében* próbálkoztak. Nem sokan, de néhány községből több-kevesebb rendszerességgel felkeresték *Szomolnokot*, *Szepesremete*, *Stósz*, *Poprád*, *Szepesszombat*, *Svedlér* vásárait. Igaz, ezeket a szepesi sokadalmakat már csak 1-2 községből látogatták. Sokan meg sem nevezték, hogy melyik vásárba mennek, csak egyszerűen a *szepesi bányavárosok* néven szóltak róluk. Legtöbb községből – összesen hétből – *Szomolnokot* keresték fel. *Uhornyáról* egyenesen első helyen. *Második helyen* az alábbi településekről: *Körös*, *Krasznahorka-Hosszúrét*, *Krasznahorka-Váralja*, *Szalóc*, *Vígtelek*, *Pelsőc* mezőváros lakói pedig *harmadik helyen* említették a szomolnoki vásárokat.

Idegen megyék vásárai közül viszonylag sokan keresték fel a gömöriek közül *Losonc* szabad királyi város vásárait *Nógrád megyében*. 16 gömőri település vallotta rendszeres piacozó helyül *Losoncot*. Ezek a következők: *Bénna* (egyedül *Losoncot* nevezik meg az itt lakók piaci helyül). *Első helyen* említik: *Ajnácskő*, *Csoma*, *Egyházasbást*, *Péterfalva* és *Sőreg* lakói. *Második helyen*: *Almágy*, *Balogfalva*, *Dobfenek*, *Feled*, *Gömőri*, *Gúszona*, *Nagyszuha* és *Várgede* úrbéresei. *Harmadik helyen*: *Majom* és *Dusa* jobbágyai és zsellérei.

Kisebb jelentőségű vásározó hely a gömöriek számára *Heves megyében Eger városa*. Mindössze három községben emlegetik – *Sajópüspöki*, *Velekény*, *Uraj* –, s mindhárom településen *második helyen*, közvetlenül *Rozsnyó* után. Igaz, az említett falvakból nem is járnak más vásárokbá, vagy ha járnak is, azt nem teszik szóvá, mondván: ezek az öt mérföldnyire lévő vásárok, „az holott hasznosan, tűrhető útja lévén, mindent vehetnek és adhatnak el”.

A gömőri lakosokat azonban nem elégítette ki az eddig felsorolt vásározó helyek kínálata és termékszükséglete. Ha már átlépték a megyehatárt, mentek inkább déli, délkeleti irányba: *Borsod* és *Zemplén* megyékbe. Leginkább *Miskolcra*. A belső három nagy vásározó hely és *Ratkó* után közkedvelt piacozó helyként a gömöriek számára mindjárt *Miskolc* következett. 37 település lakói vallották, hogy rendszeresen látogatják a miskolci vásárokat. Három település lakói mindjárt az első helyen említik: *Kanó*, *Követsés* és *Zádorfalva* úrbéresei. 11 olyan település lakói, akik első helyen *Rozsnyót* említették, valamennyien második helyen szólnak a *miskolci sokadalmakról*. Feltételezhető, hogy e település lakói nemcsak saját készítményeikkel kereskedtek, hanem áru és termékcsere bonyolítottak le „némi haszonnal”. *Rozsnyó* és *Miskolc*, *Miskolc* és *Jolsva* piacai, vásárai között. *Harmadik helyen* ugyanis többségük a *jolsvai* piacokat emlegette. Íme, akik második helyen emlegették *Miskolcot*: *Agtelek*, *Hosszúszó*, *Imola*, *Kecső*, *Kelemér*, *Maléj*, *Ragály*, *Alsószuha*, *Szuhafő*, *Triss* és *Zubogy*.

Csak a nagy belső vásárokat látogatják azokból a falvakból is *Gömörben*, amelyeknek a lakói *harmadik helyként* emlegetik vásározó helyeik között *Miskolcot*. Ezek a következők: *Bánrévi*, *Füge*, *Keszi*, *Naprágy*, *Poszoba*, *Putnok* (maga is vásározó hely lévén, amint lakosai vallják: „E helységben országos vásárok is tartatnak, melyek jövedelmének fele – az uraság engedelméből – a helységé.”), *Sajógömör* (szintén vásározó hely, melyről a lakosok így vallottak: „Vásárok helyekben két sátoros ünnepek előtt harmad nappal esnek, melyeknek harmadrésze a várost illeti.”), *Sztarnya*.

Tizennégy községből látogatták *Miskolcot* a *negyedik helyen* a gömőri lakosok. Valamennyien olyan községekből, akiknek a lakói az első három helyen *Gömör megye* elemzett három nagy vásárait és piacait is rendszeresen látogatták. Alighanem itt is, ott is megkíséreltek haszonnal venni gabonát, „életet”, kézműipari cikkeket, háziipari termékeket, s az így bonyolított közvetítő kereskedelemből egészítették ki megélhetési forrásaikat. E községek a következők: *Baracza*, *Gergelyfalva*, *Gömörpanyit*, *Harkács*,

Felsőkalósa, Királyi, Lénártfalva, Méhi, Oldalfalva, Runya, Sankfalva, Tornaalja, Alsóvály, Zsór.

És most már csakugyan befejezhetnénk a gömői vásárokról és a vásározó gömőriekről szóló töprengéseinket, ha a paraszti vallomásokból kihámozható újabb adalékok nem tarkítanák tovább a képet. Volt azonban a 18. századi kereskedelemnek egy nem országos vásárokhöz és hetipiacokhoz kötött szférája is. Ennek egyik formája a *sókereskedelem*. Ügyesebb, módosabb gazdák, akik vasalt szekerekkel rendelkeztek, nemcsak a kincstár megyékre kiosztott sószállító lehetőségeiből és kötelezettségeiből vették ki részüket, hanem jelesebb sóraktárakat felkerestek, s a maguk szakállára, a maguk hasznára sót vásároltak, s azzal kereskedtek. *Gömörben* számos falu lakói, úrbéresei megemlégették haszonvételeik között, hogy *Tokajban* sót vásárolnak, s azzal haszonnal kereskednek. Érdemes ebből a szempontból két vásártartó mezőváros – *Rimaszécs* és *Pelsőc* – lakóinak a vallomását meghallgatni. A *pelsőciek vallják*: „Tokajból hozott sóval kereskednek”. A *rimaszécsiek* pedig a következőképpen: „Sót nemelyek Tokajból maga számára szokott nyereségre néha-néha hozni és kiárulni.” Hasonló vagy egyszerűbb formában, tömörebben ismétlik ezt a falvak tucátjaiban. Íme a sóval kereskedő települések: *Gömői, Gömörpanyit, Hamva, Harkács, Jánosi, Imola, Alsókalósa, Felsőkalósa, Kanó, Kecső, Királyi, Követses, Lekenye, Lénártfalva, Lökösháza, Melléte, Méhi, Oldalfalva, Perlác, Poszoba, Putnok, Ragály, Ráss, Rudnya, Runya, Sajógömör, Sankfalva, Sőreg, Szentkirály, Szarnya, Alsószuha, Szuhafő, Alsóvály, Várgede, Velkény, Zubogy, Zsip, Zsór.*

Nem kell hozzá túlzottan élénk képzelőerő, hogyha ezek a maguk vallotta zsellérek, jobbágyok, úrbéres lakosok leszekerestek *Tokajig* sóért, elképzeljük: nem üresen dőcögtek, vánszorogtak ökrös vagy lovas fogataikkal *Gömör, Borsod, Abaúj* és *Zemplén* vármegyék országútjain vagy szekércsapásain. Árut vittek a *Hegyaljára*: cserépedényeket, faedényeket és -eszközöket, feldolgozott vagy feldolgozatlan vasat, rezet, egyéb bánya vagy erdei terméket. Ott eladták, s az így kapott pénzen sóval rakodtak, szekerezve vissza falujukba, hogy amikor értékesítették a só, kezdődjön újra a körforgás.

Tokaj mellett másik irány az „*Alföld*” volt. Erről *Nagyszuha* lakói vallanak „klaszszikus tömörséggel”: „Mindannyian a fazekas mesterségből élnek, mivel határuk kicsiny. A fazekakkal és más edényekkel az *Alföldre* járnak”. *Perlác*on is hasonlóan szóltak az úrbéresek: „Majdnem mindannyian fazekasok, mely mesterségből számottevő hasznuk van.” A változatosság kedvéért hallgassuk meg még *Mikolcsány* lakóit: „Ezen helység lakosai határjokban lévő földagyagbul cserépedényeket mívelnek és azzal kereskednek.”

A másik ilyen mindennapi tevékenysége a lakosságnak *Gömörben* a fafeldolgozás. Az így nyert árut is az *Alföld* felé szekerezik. *Vérmárt* lakói ezt nem is titkolják: „Zsindelyt készítenek – mondották –, melyet az *Alföldre* visznek le, ebből élnek.” *Pohorella* lakói egyéb faárut is szállítanak: „Fűrészük van – dicsekedtek –, jó deszkát vágnak rajta, amelyből az alább fekvő vármegyékbe is hordanak eladni.” Hasonló vallomásokat tettek a lakosok a következő településeken: *Gömői, Majom, Gicze, Hrusova, Ispánmező, Lévárt, Lukovistye, Pápócs, Pétermány, Ratkószuha, Rónapatak, Szilistye*, hogy csak néhányat említsünk azon falvak közül, melyeknek a fő megélhetési forrása az agyagosság, fafaragás. Sorolhatnánk azonban tovább a szénégetést, mészégetést, mint újabb megélhetési forrásokat és egyebeket . . . Újra csak azt tapasztalnánk, hogy kavargó, mozgó, vándorló kényszer viszi az embereket a megélhetésért való küzdelem országútjaira.

Folytathatnánk még a példák sorát a mész- és szénégető falvak vallomásaival, akiknek a lakói kovácsokhoz, városi építkezésekhez fuvarozzák „termékeiket”. Szólhatnánk a pénzkeresés céljából *Miskolc, Szikszó* és *Sajószentpéter* szőlőskertjeibe gyalogos munkára, főleg szőlőkapálásra „lejáró” úrbéresek vallomásáról, akik kapálás

szünetében bizonyára meg-meglátogatták e borsodi mezővárosok vásárait, piacait is, hogy szükségletükre ezt-azt vásároljanak, esetleg kapálás mellett néhány apróbb faeszközt – amit gyalog, a hátukon is „levihettek” – eladjanak, bővítve, szaporítva a megélhetésükhöz szükséges krajcárok számát. Akárhány példát hoznánk fel *Gömör megye* lakosságának hétköznapjaiból, egyre inkább erősödne az a meggyőződésünk, hogy a „vackán” otthon ülő jobbágy és házas zsellér fogalmával, aki élete végéig nem távolodott messzebbre a falujától, mint amennyire templomuk tornya ellátszik, végleg szakítanunk kell, s magunk elé kell képzelni azt a tarka kavargást, mozgást, szekerezést, gyalogos ösvényeket századokra kitaposó vándorlást, mely része, jellemzője volt a jobbágy- és zsellérlétnek. Nemcsak passzióból, és főleg nem is azért, hanem a megélhetés, a létezés diktálta kényszerből és szükségből.

Nem szaporítjuk tovább a szót. Befejezésül számsorokat idézünk. Számsorokat a gömöri lakosok által látogatott vásárok népszerűségéről, látogatottságáról, és arról, hogy egy-egy településről hány vásárt, piacot látogattak több-kevesebb rendszerességgel.

A gömöriek által látogatott vásárok népszerűsége

Vásározó, piacozó helyek	Hány településről látogatják
Rozsnyó	138
Jolsva	115
Rimaszombat	110
Ratkó	44
Rimaszécs	33
Dobsina	28
Csetnek	2
Kövi	2
Putnok	0
Pelsőc	0
Sajógömör	0
Brezó (Rimabrezó)	2
Miskolc	37
Losonc	16
Szomolnok	7
Eger	3
Szepesremete	1
Szepesszombat	1
Poprád	1
Stósz	1
Svedlér	1
Tokajból sóval kereskedik	39

Egy-egy településről látogatott vásárok száma

Hány vásárt látogatnak	Hány településről
5 vásárt látogatnak	4 településről
4 vásárt látogatnak	45 településről
3 vásárt látogatnak	61 településről
2 vásárt látogatnak	76 településről
1 vásárt látogatnak	16 településről
Vásárt nem említene	4 településről

IRODALOM

- Bácskai V.–Nagy L.*,
1984. Piackörzetek, piacközpontok és vásárok Magyarországon 1828-ban. Bp.
- Dr. Borovszky S.*, (szerk.)
é. n. Gömör-Kishont vármegye. Bp.
- Danyi D.–Dávid Z.*, (szerk.)
1960. Az első magyarországi népszámlálás. 1784–1787. Bp.
- Fényes E.*,
1851. Magyarország geographiai szótára, I–IV. Pest.
- Hunfalvy J.*, (szerk.)
1867. Gömör és Kishont törvényesen egyesült vármegyék leírása. Pest
- Ila B.*,
1976. Gömör megye. Bp.
- Kotics J.*,
1986. Kalendáris szokások a Medvesalján. Debrecen
- Paraszti vallomások, Gömör*
1771. A Mária Terézia-féle úrbérrendezés 9 kérdőpontjára adott válaszok. Megtalálhatók: Magyar Országos Levéltár, Mikrofilmtár, Úrbérrendezési iratok, Gömör megye. A községek ábécérendben. Dolgozatunk lényegében ennek a forrásanyagának az elemzésére épül.
- Pintér I.*,
1986. Dél-Gömör településnéprajza. Debrecen
- Rebro, Karol*
1959. Urbárska regulácia Márie Terézie a poddanské úpravy Josefa II. Bratislava
- Ujváry Z.*,
1987–1988. Gömör honismereti kutatásának történetéből. Miskolc (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 25.)
- Viga Gy.*,
1980. A Bükk hegység szlovák meszesének kereskedőútjai az Alföldre. Ethnographia XCI.
1984. A bükki szlovák falvak szerepe a táji munkamegosztásban (Interetnikus kapcsolatok Északkelet-Magyarországon.) (Szerk.: Kunt Ernő, Szabadfalvi József, Viga Gyula.) Miskolc
1988. Néhány szempont a táji munkamegosztás néprajzi vizsgálatához (Észak-magyarországi példák alapján). (Emlékkönyv Szabadfalvi József születésének 60. évfordulóján.) (Szerk: Dobrossy István–Viga Gyula.) Miskolc

BEITRÄGE ZU DEN MARKTBÄUCHEN DER BEWOHNER IM KOMITAT GÖMÖR SOWIE ZUR GESCHICHTE DER GÖMÖRER MÄRKTE ENDE DES 18. JAHRHUNDERTS

Selbst noch im 18. Jahrhundert waren die Berufe der Einwohner des Komitats Gömör noch durch die naturgeographischen Gegebenheiten bestimmt. So zwangen der Erzbergbau, die Tonverarbeitung, die Schafhaltung, die Schweinehaltung, die Bienenzucht, die Kalk- und Holzkohlebrennerei, das Leben im Wald und die Fertigung von Holzgenäthen die Einwohnerschaft zu einem ständigen Warenaustausch. Aus diesem Grunde spielten die Wochenmärkte aber auch die Landesmessen im Leben der Menschen von Gömör eine wichtige Rolle. Im letzten Drittel des 18. Jahrhunderts wohnten 110-120 Tausend Menschen in diesem Komitat.

Mit ganz speziellen Produkten zogen die Einwohner zu Pferd und Wagen in die Grosse Ungarische Tiefebene. Regelmässig besuchten sie auch das Gebiet von Hegyalja. Doch als ihre wichtigsten Warenaustauschplätze galten die Märkte in den Marktflecken des Komitats sowie in den Nachbarkomitat.

Landesmessen und Wochenmärkte wurden im Komitat Gömör in den folgenden Städten und Marktflecken veranstaltet: *Rozsnyó, Jolsva, Rimaszombat, Ratkó, Rimaszécs, Dobsina, Csetnek, Kövi, Putnok, Pelsöc, Sajógömör* und *Rimabrezó*. Unter den hier aufgezählten Marktorten wurden *Rozsnyó, Jolsva* und *Rimaszombat* aus mehr je hundert Siedlungen des Komitats von Einwohnern mit ihren Waren aufgesucht. Nicht zu vernachlässigen ist aber auch die Rolle der übrigen Marktflecken.

Die Menschen aus Gömör suchten aber ausser ihren eigenen Märkten auch die Landesmessen in den Nachbarkomitat auf. Unter den Plätzen ausserhalb des Komitats war Miskolc (Komitat Borsod) am beliebtesten. Regelmässig besuchten sie aber auch mit ihren Waren ebenso die Bergmannsstädte von Szepes wie die Städte Eger und Losonc. Die Einwohner von 39 Gömörer Gemeinden trieben regelmässig Handel mit Salz aus Tokaj.

Neben den Metallgeräten, die in den Hüttenwerken von Gömör hergestellt wurden, waren die Tongefässe aus Gömör im ganzen Land, vor allem aber in der Grossen Ungarischen Tiefebene am meisten beliebt und gefragt. Im Komitat Gömör in Rozsnyó befand sich im 18. Jahrhundert das Zentrum für den Handel und die Verarbeitung von Honig und Wachs in Ganz Ungarn.

Unter den Marktbräuchen der Einwohner von Gömör verdient neben ihrem Wanderhandel per Pferdefuhrwerk auch Beachtung, dass die Leute aus einem Dorf mindestens drei bis vier Messen oder Märkte regelmässig aufsuchten. Ein weiteres beachtenswertes Charakteristikum war, dass die Einwohner lieber die Wochenmärkte bevorzugten als die Landesmessen. Denn ihren Bedarf an landwirtschaftlichen Produkten und Nahrungsmitteln konnten sie in erster Linie dort decken. Als Gegenwert für Weizen, Roggen und andere Getreidesorten boten die Menschen aus Gömör Holzgräte, Tongefässe, Wollprodukte, Schafskäse, Quark, Wacheskerzen, Metallgeräte sowie vielerlei Produkte aus dem Hausgewerbe an.

Péter Takács-István Udvari